

מראי מקומות- קידושין כ"ח

ובזה אמרי' דמכין אותו עד שתצא נפשו, וכן דייק מרש"י בחולין (קמ"א), דאם כבר עבר, מכין אותו כפי אומד ב"ד וכפי חומר החטא. אולם הביא מהריב"ש שהביא דשי' תוס' הוא דמכת מרדות הוא לעולם ארבעים, וכ' הפר"ח דלכאו' יש סמך לדברי תוס' מסוגיין, דהוי מכת מרדות, והי' מלקות ארבעים. אולם העיר דרש"י כאן כ' דמכת מרדות הם, ואילו ביבמות (נב.) כ' רש"י שאין מלקות מ' אלא על דברי תורה, אבל מכת מרדות אין בהם דין ארבעים. ותי' הפר"ח דשאני הכא, דכיון שאמר שחבירו עבר בלאו, א"כ סופג מ' (וכמש"כ תוס'), או שאני הכא דכ' מ' בפירוש.

(ד) **סופג את הארבעים- ע' בשו"ת רדב"ז (ח"ג, סי' תקי"ח),** שהביא ששמע משם הגאונים שלא נאמרו דברים אלו אלא במתכוין לפגום אותו, וקורא אותו ממזר, וכו', שלא מתוך מריבה, אבל באומר אותו בתוך מריבה, הוי זה קללה בעלמא, ואין מלקין אותו, וכ' הרדב"ז דטעמא דמסתבר הוא, אלא כ' שהוא רק מפי השמועה ועדיין לא ראה אותו בכתב. וע' בעצמות יוסף שהביא מהמהר"ם אלשקאר (סי' פ"א) דאם הי' אדם מתקוטט עם חבירו, ובכלל דבריו אמר "איני רשע" או "איני ממזר", הוי כאילו אמר בפירוש שהאחר ממזר או רשע, דאל"כ לאיזה ענין אמר שהוא אינו כן. ועכ"פ מבואר מדבריו דאפי' בדרך מריבה לוקה, ודלא כדברי הרדב"ז (וכן סתימת לשון השו"ע ניו"ד של"ד, מ"ד) משמע דבכל אופן לוקה).

(ה) **אי הכי היינו קרקע- כ' הר"ן (יא. בדפיו)** "ולאו למימרא דע"ע הוי כקרקע, דהא לא אתקש לקרקע אלא עבד כנעני, אלא ה"ק, מאי קמ"ל ר' יהודה, הא ודאי פשיטא דכיון דעל קרקע מגלגלין אע"ג דלא שייך בי' שבועה כלל, ה"ה בהא, דהיכי תיסק אדעתין דליגרע מיני, וכו'". אולם ע' בביאור הגר"א (חו"מ רכ"ז, מ"ח) על הדין בשו"ע (שם, ל"ג) דעבדים אין בהם אונאה, כ' "אע"ג דעבדים שאמרו שם יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות

(א) **אשכחן בודאי, ספק מנלן- הק' רש"י,** הא נמי תיפוק לן מק"ו מסוטה. ותי' דכיון דעיקר שבועת סוטה הוא על ספק, שפיר אמרי' דגם הגלגול על ספק הוא, אבל בשבועת ממון, דעיקר התביעה ע"כ הוא תביעת ודאי, א"כ י"ל דגם הגלגול צריך להיות ודאי, ולזה צריך לימוד. והק' הרמב"ן, הא בממון ג"כ שייך שבועת ספק מעיקרו, דהיינו שבועת שומרים. והביא תי' דכיון דלא החזיר לו, הו"ל שבועת ודאי, דודאי תובע פקדונו, אבל הק' ע"ז, דהא חיוב של שומרים הוא רק שעת שאירע בהם האונס, וא"כ אין שייך לומר שזה נחשב שבועת ודאי, דאין ידוע לו בודאי מה נעשה עם מה שהפקיד לו. ותי' דאה"נ, לגבי שבועת שומרים אי"צ לג"ש, וסגי בהק"ו, אבל במודה במקצת, דשבועת ודאי הוא, ובשבועת עד א', למ"ד דעד א' אינו משביע אלא בתביעת ודאי, בזה שפיר צריך לימוד הג"ש, דמהק"ו גרידא לא מספיק, וכמש"כ רש"י.

(ב) **ההוא שמותי משמתינן לי- ותמה המקנה,** ומה בכך דזלזל בי', הרי לפי דבריו יש לו תביעת ממון עליו, ודומה לאשה שתובעת שאיש חייב לתת לה דבר באתנן, אף שעל ידי זה היא מוציא עליו שם רע, מ"מ הרי יכולה לתבוע ממונה, ומ"ש, ע"ש מה שתי'. וע' בברכת שמואל (י"ז) שביאר דכיון דהדין ממון של העבד נובע מקנין האיסור שבו, א"כ כוונת הגמ' הוא דכיון דלא שייך גלגול שבועה על הקנין איסור שבו, ממילא אינו יכול גם לגלגל עליו השבועה לענין הממונות. וזהו הביאור דשמותי משמתי' לי', דהיינו, דאי"ז טענת ממון אלא תביעת קנין איסור, ולכן לא שייך בה גלגול.

(ג) **ממזר, סופג את הארבעים- פרש"י,** הוי קונסין מכות מרדות. וע' בפרי חדש (או"ח תע"א, ב') שהביא מש"כ הראשונים לענין מכת מרדות, והביא בשם הר"ן דבאמת יש ב' מיני מכת מרדות, יש מכת מרדות במי שעבר על איסור דרבנן, ובזה מקילין טפי ממלקות דאורייתא, ויש עוד מלקות על עבירה נמשכת,

דבר שאינו מסויים (וע' במחנה אפרים [חליפין ג'] דציידד לומר דס"ל לרש"י דאה"נ, אין קונין דבר שאינו מסויים). ולכן פי' הרשב"א דכיון דצורתא עבידא דבטלה, א"כ כדבר שאין גופו ממון, וכיון שכן, הו"ל כדבר שאין בו ממש, ואין קונה או נקנה בחליפין. וע"ע ברמב"ן בב"מ שם מש"כ בכל זה.

(ט) **הכי קאמר, כל הנישום דמים באחר, וכו'-** פרש"י, כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר, צריך לשומו בדמים, דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע. אולם ע' בריטב"א שהביא בשם הר"ח דמדייק מכאן דחליפין צריכי שומא, דהיינו דצריך לשום המטלטלין שנותנין, ואל"כ יכול לומר דמקח טעות הוא ולא גמר ומקנה מעיקרא. ולדבריו, כל הנישום דמים באחר היינו שיש דין לשום אותם, אבל כ' הריטב"א דלא נהירא, דאפי' בקידושין קיי"ל דלא צריכי שומא, כ"ש בממון הקל. והוכיח מחליפי סודר דא"צ שומא, דהא איתנהו אף בפחות מש"פ. אלא ע"כ אורחא דמילתא קתני (וכמש"כ רש"י), שדרכן של בנ"א לשום אותם, ולא שיש דין לעשות כן.

(י) **הכי קאמר, יש דמים שהן כחליפין, כיצד וכו'-** פרש"י, דהיינו דפעמים מטבע, דהיינו דמים, קונים כמו חליפין דנעל, ואף כשנתנוהו בתורת דמים. דהיינו, אם מכר לו שור, ונתחייב לו מנה, ואמר לו האחר שרוצה לקנות הפרה של הקונה בהמנה שחייב לו, חידש מתני' דיכול לקנות במעות אלו בתורת דמים. וע' במהרש"א שהביא מה שהק' תוס' בב"מ (מו: ד"ה יש), דהא זהו מלוה ממש, וכמו דהמקדש במלוה אינה מקודשת, כן צ"ל לענין מכר במלוה [וכמו דאי' לקמן במו., דכמו דמקדש במלוה אינה מקודשת, כן מכר במלוה אינה קונה]. ותי' בתוס' שם דהמכר הי' בהנאת מחילת חוב דמי השור, דאמרי' לעיל דמקדש אשה בהנאת מחילת מלוה, שהיא מקודשת, וכמש"כ רש"י שם. והוסיף המהרש"א, דמה דלא קתני במתני' בסתם הלואה, ורק בציוור זה דדמי מכר, הוא כמו דאי' בהמשך הגמ', משום דשאר הלואות הם מלתא דשכיחי, אבל בכה"ג הוי מלתא דלא שכיח, ושפיר י"ל דלא גזרו בה רבנן. וע"ע בתוס' ר"י הזקן, דכ' לחדש דמה דאמרי' מלוה להוצאה ניתנה,

היינו עבד כנעני, מ"מ עבד עברי נמי דומה לקרקע, כמש"כ בפ"א דקדושין כ"ח, א". וע"ע במש"כ רש"י לעיל (ז). דאשה בת חורין נחשב נכסים שיש להם אחריות משום דאדם הוקש לקרקעות, ולדבריו לכאן כ"ש עבד עברי, ותוס' שם כ' דאין בן חורין הוקש לקרקעות, ולדברי רש"י יש לפרש סוגיין כפשוטו. וע"ע בתוס' במגילה (כג: ד"ה שמיין) שכ' ג"כ דמשמע בסוגיא דהתם דע"ע הוקש לקרקעות.

(ו) **קמ"ל- יש לדון, מהו הקמ"ל, דגם עבדים נמכרים בצנעא, או דלא אכפ"ל מה דנמכר בפרהסיא, ומ"מ יכול לגלגל עליו שבועה.** וע' בהג' יעב"ץ, דלכאן' מבואר מדבריו כצד השני, דלא אמרי' שיש ריעותא בטענת' כיון דע"ע נמכר בפרהסיא וממילא לא יהי' צריך לישבע, אלא מ"מ צריך לישבע, דהא גם קרקע דרכו למכור בפרהסיא.

(ז) **כל הנעשה דמים באחר וכו'- כ' הרמב"ן,** דאע"ג דקתני סיפא דמתני', כיצד, החליף שור בפרה, וכו', דמטלטלין הן, מ"מ רישא כללא הוא, בין לנכסים שיש להם אחריות ובין לנכסים שאין להם אחריות, ומבואר כן מהא דבמשניות הקודמות מחלקין בין קרקע ומטלטלין, וכאן אין מחלקין, וא"כ משמע דחליפין שייך גם בחליפי קרקע בקרקע. וע"ש שהביא החולקים דס"ל דבקרקע לא שייך מטלטלין, והביא ראייתם ודחאו, וכ' דבתוספתא מבואר דשייך חליפין בקרקע. וכ' בקצות (ר"ג, ו') דלכאן' הי' שייך לפרש דמה דאי' בתוספתא דקונין קרקע בקרקע, היינו בחליפי שוה בשוה, וכמש"כ ר"ת (בתוס' בב"מ מז). דאף דפירות לא עבדי חליפין, אבל חליפי שוה בשוה מהני אף בפירות, ולכן י"ל כן אף בקרקע, אבל להחולקים על ר"ת, ראי' אלימתא הוא מהברייתא.

(ח) **ש"מ מטבע נעשה חליפין- אי' בב"מ (מה:)** דטעם הדבר הוא משום דדעת' אצורתא, וצורתא עבידא דבטלה. ופרש"י שם, דכיון דצורתא עבידא דבטלה, א"כ הו"ל דבר שאינו מסויים, והק' ע"ז הרשב"א שם, א"כ מהו הצד של הגמ' שם לומר דמטבע אינו נקנה בחליפין, היתכן לומר דאינו יכול לקנות

(ועפ"ז הוא מיישב קו' הרמב"ן שהק' ל"ל הקנין כסף [היכא דנתן הקדש המעות ולא משכו הבהמה מההדיוט], תיפוק לי' מהא דאמירתו לגבוה צריך ליתן הבהמה להקדש, וע"ז תי' דמדרין אמירתו אינו אלא מדרבנן, וקנין כסף הוא מן התורה). וע' במאירי שצ"י למאי דאי' בירושלמי דהמקור לאמירתו לגבוה וכו' הוא מדכתי' לד' הארץ ומלואה. וע"ע במנחת חינוך (סוף מ' של"ו) שהביא מש"כ בתוס' בבכורות (יח: ד"ה אקנויי), דהיכא דאיכא מצוה גמר ומשעבד נפשי' אפי' בלא מעשה קנין. וכ' המנ"ח דאולי זהו ג"כ הטעם דאמרי' דאמירתו לגבוה וכו', דאי"צ מעשה קנין משום דמצוה הוא. אבל כ' לפקפק בזה, דהא נח' הראשונים לענין צדקה אם שייך בה אמירתו לגבוה (ע' ריטב"א כז. דכ' דגם לעניים אמרי' כן), והוא רק מטעם נדר, ולמה צריך לזה, תיפוק לי' מדין מצוה.

(ב) ת"ר, כיצד רשות הגבוה בכסף, גזבר שנתן מעות בבהמה וכו' - הק' המקנה, למה לא תקנו חז"ל גם היכא דקנו הקדש מהדיוט שלא יהיו המעות קונות, גזירה שמא יאמרו נשרפו חיטיך בעליי' (וכ' דאין לומר דאם באמת יאמר כן, אז הקדש יהי' יכול אז לחזור, שהרי זה דומה לציור שיש מי שפרע אצל הדיוט). ותי' דלא יתקנו כלום בתקנה זו, דהא כ' תוס' דמה דאין חוששין לשמא יאמרו נשרפו מעותיך בעליי', היינו משום דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ויהי' המוכר חייב על פשיעת המעות, וא"כ אי"צ לתקן. וא"כ, י"ל דה"ה כאן, דאין תועלת לתקן אף לענין חיטים, דכיון דשומר חנם של הקדש פטור אפי' בפשיעה, א"כ אם יתקנו שלא יהי' מעות הקדש קונות, א"כ עדיין יש לחוש שמא יאמרו מעותיך נשרפו בעליי', וא"כ לא תקנו כלום. אולם ע' בפורת יוסף (כט. שכו' דמבואר ברמב"ם דבאמת יכול הקדש לחזור היכא דנתנו כסף והוול, והוא ביאר משום דעדיין שייך הא דנשרפו חיטיך בעליי', ולכן יכולים לחזור. ולהיפוך, היכא דההדיוט נותן מעות להקדש, דמבואר בסוגיא דאין ההדיוט יכול לחזור, ולא חיישינן לשמא יאמרו, ביאר הפורת יוסף משום דכל התקנה הוא בשביל אינשי דלא מעלי (כדאי' בתוס' ב"מ מ"ז)).

זהו רק בהלואה, שנתן לו מעות להוציאם, אבל נתחייב מחמת מכר, אי"ז להוצאה ניתנה, וכמעט בעין הם וקנו [וק', הרי סכ"ס אין מעות מסויימים שיכולים לומר דקנה באלו הרמים, וע"ע].

וע"ע במש"כ הרמב"ם (מכירה ז', ד') דיכול ליקח קרקע בחוב (וכן מטלטלין לענין מי שפרע). וכבר תמה עליו הראב"ד מהגמ' לקמן (מז). דמבואר דגם במכר לא קנה, כמו בקידושין. וכ' המגיד משנה דס"ל להרמב"ם שאין חילוק בין מלוה עצמה להנאת מחילת מלוה, ולכן לא הי' הרמב"ם יכול לחלק כמו תוס' הנ"ל. אלא ס"ל דע"כ נח' הסוגיות, וס"ל להסוגיא כאן דבאמת מכר במלוה קנה. ואולם עדיין ק', דהא הרמב"ם עצמו (אישות ה', י"ג) פסק דמקדש במלוה אינה מקודשת, ומנין לו לחלק בין קידושין למלוה. וע' באבנ"מ (כ"ח, ט"ז) דכ' דהרמב"ם אזיל לשיטתו, דביאר דהא דלא מהני מתנה ע"מ להחזיר בקידושין, היינו משום דלא נהנית מהממון, ואשה לא מקניא נפשה במעות אם אינה נהנית מהם. וא"כ, כיון דבשעת קידושין אין כאן הנאת המלוה, שהרי כבר נהנית מהממון, א"כ אמרי' דמקדש במלוה אינה מקודשת, אבל לענין מכר, בזה שפיר מהני ממון בלי שום הנאה, כמו דמהני קנין ע"י מתנה ע"מ להחזיר, וע"י חליפין [ומה דהסוגיא במ"ז ס"ל דגם במכר לא מהני, לכא"ז צ"ל דס"ל דהחטרון בקנין בהלואה הוא משום דמלוה להוצאה ניתנה, א"נ, דכסף קנין צריך להיות כסף של הנאה, ואינו דומה לחליפין]. וע"ע באבן האזל (מכירה ז', ד', בתחלת דבריו) דכ' לבאר שי' הרמב"ם ע"פ מש"כ במקו"א לחלק בין דין כסף קידושין לכסף מכירה, דכסף קידושין הוא כסף קנין, וכסף של מכירה הוא כסף שיווי [וכפשוטו כזה ס"ל להסמ"ע (ק"צ, א)], ולא דס"ל דגם כסף קידושין הוא כסף שיווי]. וא"כ, היכא דצריך כסף לדין כסף קנין, לזה צריך שיהי' הכסף בעין, כדי לעשות הקנין. אבל היכא דמהני מדין כסף שיווי, בזה אמרי' דכל זמן דהלוקח נותן השויות להמוכר קונה החפץ, ואפי' אם הכסף אינה בעין עכשיו.

(א) אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט - כ' הרשב"ם בב"ב (קלג: ד"ה לא תשיימה) דמקור לדין זה הוא מהא דכתיב ואיש כי יקדיש וכו', מוצא שפתיך תשמור, וכו'. וע' במגיד משנה (מכירה ט', ב') שכ' בדעת הרמב"ם דאמירתו לגבוה הוא דין דרבנן

ולא חוששין שהגזבר יהי' איניש דלא מעלי.
[ולכאור' לפי מה שתי' המקנה בציור דנתן הדיוט המעות, י"ל גם בציור
דלהיפוך, דהא גם הקדש נתמעט מדיני שמירה, ולכן אין תועלת
לתקנה זו.]

יג) גזבר שנתן מעות בבהמה- פרש"י, קרבן
צבור. ויש לע', למה פי' דמיירי דוקא בקרבן
צבור. וכ' בחי' מהר"ם שיק ע"פ מה שהק'
תוס' לקמן (כט.), דל"ל להא דמשכו בר'
ועמד על מנה דנותן ר' משום דלא יהי' חמור
וכו', תיפוק לי' משום דאמירתו לגבוה
כמסירתו להדיוט. והנה, אי' בב"מ (ק"ח).
דקרבן צבור אינו בא אלא משל הקדש, משום
דאם בא מיחיד, חיישינן שמא לא ימסרנו יפה
יפה. וא"כ, כיון דטעם אמירתו לגבוה
כמסירתו להדיוט הוא משום שכוונתו לוותר
להקדש, א"כ כיון דבקרבן צבור אסור ליטול
מן היחיד, א"כ אין שייך להועיל אלא מטעם
קנין משיכה, שלא יהי' כח הדיוט חמור וכו'.
וא"כ, שפיר מיושב דעת רש"י, דרש"י בא
לתרץ קו' תוס' הנ"ל, דלמה צריך לזה
דהקדש קונה, תיפוק לי' משום אמירתו
לגבוה, ומיושב, משום דדין אמירתו לגבוה
לא שייך בקרבן צבור.

יד) גזבר שנתן מעות בבהמה- פרש"י, קרבן
צבור. וע' בקבא דקשייתא (קו' סא) שהביא
מש"כ בהגהות רעק"א על השו"ע (או"ח
תרמ"ט, ב'), דמי שקונה אתרוג במעות, שוב
אין המוכר יכול לחזור בו, דבמקום מצוה
מעוה קונות. והק' הקבא דקשייתא, לפי
מש"כ רש"י כאן דמיירי בקנין קרבן צבור,
הרי דבר מצוה הוא, וא"כ אפי' אם לא הי' דין
דהקדש דקונה מעות, מ"מ הי' קונה מדין
מעוה קונות דהדיוט, ולמה צריכים חי' של
הקדש, וצ"ע.